

## Partizánske – Súbor bytových domov a jeho tvorivá ochrana

Pavol Papučík

Partizánske, pôvodne Baťovany predstavuje výnimočnú novú mestskú urbanistickú štruktúru, založenú firmou Baťa v roku 1938 na zelenej lúke. Tvorí ju výrobný komplex, spoločenské centrum, občianska, bytová výstavba. Všetky tieto funkčné celky v duchu neskôr vyslovených zásad Aténskej charty boli navzájom prepojené jasnou komunikačnou sieťou a lokalizované v bohatej výsadbe zelene. Vedúcim architektom projektu bol prof. Ing. arch. Vladimír Karfík.

Architektonická štruktúra v čase svojho vzniku pôsobí ukončene bez najmenších potrieb zásahov do nej. Táto ukončenosť architektonického diela má však obyčajne len dočasný charakter. Jedným z atribútov arch. diela je napĺňanie požiadaviek, nárokov a potrieb spoločnosti. Architektúra pretrváva, spoločnosť sa mení. Spoločnosť svojimi dynamicky sa meniacimi požiadavkami na bytový štandard, sociálne a vlastnícke vzťahy k objektom prispôbuje svoje bezprostredné okolie, architektúru z toho nevynímajúc. Tieto sa jasne odrazili v prestavbách, dostavbách podľa individuálnych záujmov majiteľov s väčšou či menšou invenciou a citom pre prostredie. Jedná sa najmä o typologické druhy objektov, ktoré najcitlivejšie reagujú na vývoj spoločnosti, pričom jednoznačne sa táto tendencia najviac prejavuje v obytnej funkcii.

Na základe požiadavky pamiatkového ústavu Bratislava, menovite pani Ing. arch. Dobrosłavy Mrázovej a PhDr. Normy Urbanovej som ako poslucháč 4. ročníka spolu s kolegyňou 5. ročníka Soňou Papajovou v školskom roku 1998/99 na Katedre ochrany a tvorby v pamiatkovom prostredí FA STU v rámci ateliérovej tvorby, pod vedením Ing. arch. Jarmily Lalkovej preveroval možnosti ochrany identity tohto výnimočného komplexu.

Obytná časť súboru je tvorená viacerými typmi obytných objektov. Tzv. jednodomy, dvojdomy a šesťbytovky, ktoré v čase svojho vzniku plne uspokojovali rôznorodosť a diferenciáciu požiadaviek užívateľov. Architektonický výraz objektov reagujúci na racionálny funkcionalistický obsah s využitím prírodných materiálov vo svojej opakovateľnosti je nielen estetickým zážitkom, ale i podnecujúcim faktorom pre vytvorenie prirodzenej demokratickej komunity občanov. Komplex svojim pojatím i z hľadiska pamiatkového je dokladom určitej etapy vývoja, názorov i potrieb spoločnosti a ako taký si zaslúži ochranu. Ochranu si vyžaduje i autorský prejav nášho profesora architekta Karfíka, významnej osobnosti našej architektúry.

Na druhej strane vyhlásením ochrany prostredníctvom pamiatkárskej legislatívy bez bližšieho určenia jej formy, respektíve jej pochopení ako konzervácie zachovaného stavu by mohlo znamenať skôr stratu ako prínos. To znamená neprezentovanie pamiatky ako muzeálneho predmetu, ale jej zapojenie do života vhodným plnohodnotným využívaním.

Reagujúc na požiadavku pamiatkového ústavu i potreby mesta sme sa snažili vysloviť názor na ochranu tejto lokality. Lokality však chápanej ako živý organizmus, so zachovaním jeho identity, no s pripustením jeho premien vyžadovaných súčasnými požiadavkami a potrebami. Takáto ochrana vyžaduje dôkladné vyhodnotenie určujúcich hodnôt, ktoré je potrebné zachovať, ale i overenie možnosti ďalšieho vývoja formou modernizačnej regenerácie.

Medzi hodnoty, z ktorých sme vychádzali pri voľbe metodiky obnovy tohto významného súboru patria:

- hodnota historického dokumentu
- hodnota kultúrneho diela
- hodnota typičnosti
- hodnota súvzťažnosti pamiatky s prostredím
- hodnota funkčná

Filozofia všetkých riešení je jednotná. Metodika a koncept riešenia prezentuje škálu možností, od najjednoduchších stavebných zásahov, až po únosné stavebné úpravy. Všetky predložené varianty väčšieho, či menšieho rozsahu sa snažia o zachovanie pôvodného výrazu objektov, respektíve s priznaním dostavby materiálovým odlišením v harmonickom kontexte s pôvodným dielom.

Z množstva variantných riešení som pre dnešnú prezentáciu vybral návrhy možných riešení troch typov objektov, tj. tzv. jednodomku, dvojdomku a šesťdomku, ktoré vám predstavujem z nášho pohľadu v prijateľných variantoch regenerácie.

### **Jednodomok**

Pôvodný objekt bol navrhovaný ako obytný jednodom s dvoma obytnými a jedným hospodárskym podlažím. V pivničných priestoroch sa nachádzal sklad palív a potravín. Prízemie bolo riešené ako denná zóna domu. Vstup bol cez verandu. Na ňu nadväzovali priestory špajze, kúpelne, kuchyne a obývacej izby. Na prízemí ako súčasť objektu sa nachádzala garáž. Na poschodí viedlo z obývacej izby priame schodisko. Nočná časť obsahovala spálňu, detskú izbu a hosťovskú izbu. Z tohto podlažia je prístupný aj priebežný balkón.

#### **VARIANT RIEŠENIA A**

##### **Jednodomok – bez zmeny objemu s úpravou dispozície**

Navrhované riešenie objektu si zachováva pôvodnú kubickú hmotu, konštrukciu aj materiál. Nedochádza ani k architektonickým zmenám fasád. Samotné riešenie spočíva v najoptimálnejšom riešení dispozície, čo predstavuje aj preriešenie už od suterénu, kde sa vytvoril priestor pre kotolňu v dôsledku zmeny vykurovania objektu.

Ostatný priestor je možné využiť napríklad pre práčovňu. Na prízemí došlo len k malým dispozičným zmenám, týkajúcich sa hlavne výhodnejšej nadväznosti jednotlivých priestorov. To znamená, že sa sprístupnila garáž z interiéru, posunula sa deliaca stena, teraz už oddeľujúca špajzu a kuchyňu. Zmeny sa dotkli aj dispozície kuchyne. Tá spolu s obývacou izbou a priestorom pre jedáľenský stôl vytvára otvorenú dispozíciu. Na poschodí pribudla hygiena a preriešila sa aj dispozícia spálne a detskej izby.

#### **VARIANT RIEŠENIA B**

##### **Jednodomok – prístavba – rozšírenie objektu na prízemí**

Dostavba sa týka prednej časti objektu na prízemí, kde sa posunul priestor garáže, čím vzniklo miesto pre dielňu, alebo sklad. Obývacia hala spolu s jedálňou nadobudli veľkorysejšie rozmery, požadované dnešným sociálnym a technickým štandardom. Suterén a poschodí je riešené ako vo variante A.

#### **VARIANT RIEŠENIA C**

##### **Jednodomok – prístavba – rozšírenie objektu na oboch podlažiach**

Dostavba sa týka prednej časti objektu na prízemí aj poschodí. Vďaka tejto zmene nadobúda poschodí novú diferenciaciu a objem priestorov. Zväčšila sa spálňa a detská izba sa rozdelila na pracovnú a oddychovú zónu.

#### **VARIANT RIEŠENIA D**

##### **Jednodomok – bez zmeny objemu s úpravou dispozície pre espresso**

Riešenie spočíva v možnej zmene funkcie objektu pre espresso na prízemí a galériou na poschodí.

### **Dvojdomok tehlový**

Objekt bol pôvodne navrhovaný ako obytný dvojdom s tromi podlažiami, využitými podobne ako v jednodomku. Architektúra je na rozdiel od jednodomku symetrická.

#### **VARIANT RIEŠENIA A**

##### **Dvojdomok – bez zmeny objemu s úpravou dispozície**

Zmena dispozície sa opäť týka nadväznosti jednotlivých priestorov a vytvorenia otvorenej dispozície zlúčením kuchyne, jedálne a obývacej izby do jedného spoločného priestoru. Z komory na poschodí sme vytvorili plnohodnotnú kúpeľňu. Zmeny sa dotkli aj spálne a detskej izby.

**VARIANT RIEŠENIA B****Dvojdomok – prístavba – rozšírenie objektu na prízemí**

Ide o dostavbu prízemnia, čím dostávame veľkorysejšie priestory dennej zóny, t.j. obývacej izby, jedálne a kuchyne.

**VARIANT RIEŠENIA C****Dvojdomok – prístavba – rozšírenie objektu na oboch podlažiach**

Týmto ekonomicky náročnejším variantom dostávame zväčšenie obytnej plochy aj na poschodí.

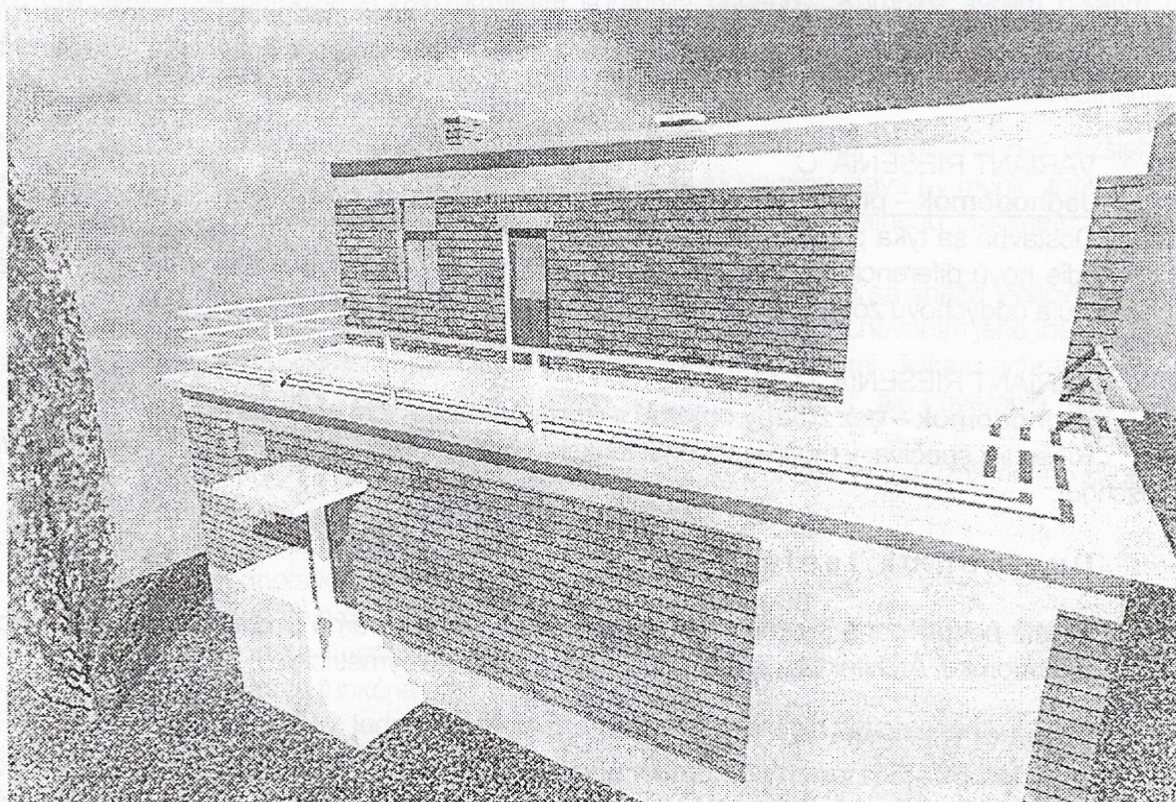
**Š e s ť d o m o k**

Objekt bol pôvodne navrhovaný ako bytový dom so šiestimi bytmi navrhovaných na dvoch podlažiach spolu so skladovými priestormi v suteréne. Byty mali dva vstupy, hlavný a zadný a nevyužívali podkrovia ako obytnú časť.

**VARIANT RIEŠENIA****Š e s ť d o m o k – úprava dispozície**

Riešenie spočíva vo vytvorení otvorenej dispozície z priestorov kuchyne, jedálne a obývacej izby. Prezentuje možné zmeny lokalizácie schodiska. Najvýznamnejším zásahom je zobytnenie nevyužitého podkrovného priestoru stavebnými úpravami. Tie spočívajú vo vymurovaní podmurovky s jej jasným priznaním v odlišnom materiály a zdvihnutí krovu, čím sme dostali plnohodnotný obytný priestor presvetlený strešnými oknami.

Domnievam sa, že takýto prístup je prijateľný, ako pre uspokojenie potrieb vlastníka objektu, tak i pre ochranu identity komplexu, zachovanie a jasnú čitateľnosť rukopisu autora bez jeho negácie i ako nástroj pre riadenie ďalších stavebných aktivít v lokalite.



*P. Papučík: Súbor obytných domov v Partizánskom, návrh jednodomku, variant C*